

BYPLAN NYT 5

10. årgang · December 2012

TEMA | ÆLDRELIV I YDEROMRÅDERNE

Det er dyrt, når de ældre bor i yderområderne
- side 11

Lis flyttede til Maribo, men Knud bliver i sin landsby
- side 12

I Norge satser de små butikker stort
- side 15

KONFERENCE 24-25/1-2013 I AALBORG

CITY IN BETWEEN FRA KONKURRENCE TIL INVESTERING

Aalborg Kommune, Aalborg Universitet, Det Obelske Familiefond og Himmerland Boligforening inviterer til konference om realisering af byomdannelsesprojekter i forstaden: **'City in between - fra konkurrence til investering'**.

Hvordan planlægger man for en succesfuld proces, der sikrer at man kommer fra idéer og strategi til nødvendige investeringer?

Konferencen adresserer udfordringen ud fra de 4 hovedoverskrifter: 'Aktiv byledelse', 'Planlægning i virkeligheden', 'Aktører i byomdannelsesprojekter' og 'Money Talk'. Med oplæg fra internationale og nationale oplægsholdere er det målet at sætte

såvel en teoretisk som praktisk ramme for diskussionen.

Konferencen er målrettet udviklere, konsulenter, planlæggere og forskere, der beskæftiger sig med processer og samarbejder, som skaber vores byers udvikling.

Konferencen tager afsæt i forstads konkurrencen 'City in between' i Aalborg, der er gennemført som led i Realdanias kampagne 'Fremtidens Forstæder'.

Læs mere om konferencen, oplægsholdere og tilmeldingsmuligheder her: www.aalborgkommune.dk/CIB-konference

Illustration fra konkurrencen 'City in between'

AALBORG
KOMMUNE

DET
OBELSKE
FAMILIEFOND

KONFERENCE:

DEN PROGRAMMERBARE BY

BYFORSKNING UDEN GRÆNSER

7. marts 2013

Aalborg

Arrangører:
Center for Strategisk Byforskning
Dansk Byplanlaboratorium

INDHOLD

TEMA I Ældreliv i yderområderne

Butikkerne lukker, der bliver længere og længere mellem busserne. Der er langt til lægen, og børn og børnebørn bor i byerne. Ældrelivet på landet er ikke let. Byplan Nyt kigger på, hvilke udfordringer der er i både Danmark og Norden. Hvordan løser man problemerne og hvilke muligheder er der, for at sikre et godt ældreliv på landet?

- 7 Det gode ældreliv
- 10 Fra by til land
- 11 Dyrt at ældre bor i yderområder
- 12 Hun flyttede, han bliver
- 14 Lad købmanden komme til kunderne
- 15 Et anderledes stop på E134
- 16 Transport skal nytænkes
- 18 Tegn det

ANDET

- 4 Leder
- 4 Kort nyt
- 6 Kommune nyt
- 19 Fingerplanen holder
- 21 Plankalender

*Det er til at komme omkring og ned og handle i de mindre byer, der stadig har butikker. Det er dog et problem at handle for de ældre i landsbyerne, som ikke har bil og hvor den lokale dagligvarebutik er lukket.
Foto: Marie Partoft*

Redaktion
Ellen Højgaard Jensen (ansv.)
Marie Partoft

Redaktionsadresse
Dansk Byplanlaboratorium
Nørregade 36
1165 København K
Tlf.: 33 13 72 81
Fax: 33 14 34 35
Mail: mp@byplanlab.dk
www.byplanlab.dk

Annoncer
mp@byplanlab.dk, bestilles
senest 8. januar 2013

Layout
Søren Schaumburg Jensen

Forsidefoto
Colorbox

Oplag
3550

Tryk
Handy-Print A/S

ISSN
1602-9038
Signerede artikler står for
forfatterens regning,
usignerede for den
ansvarshavende
redaktørs regning.

Dette nummer af Byplan
Nyt er sponsoreret af
projektet Innovativ service
og ældres vilkår.

Byplan Nyt 1-13 udkommer
i januar 2013 og har tema
om det store billede.

Leder

Rammer for frivillighed

I de danske yderområder vokser antallet af gamle. Heldigvis er mange af dem friske og rørige. De indgår i sociale netværk og rigtig mange yder et stort frivilligt arbejde ude i lokalsamfundene. De er en uvurderlig ressource, der kan være med til at hjælpe de ressourcevage ældre til at få et godt liv på landet. De fleste er rigtig glade for at bo, hvor de bor.

Men det må ikke få os til at lukke øjnene for, at der er ældre, som bliver isolerede. Samtidig bliver det dyrere og dyrere for kommunerne at opretholde service i alle de små samfund. Mange landsbyer udhules langsomt og tømmes for funktioner. Hvor der før var både bager, købmand og frisør er der måske kun tankstationen tilbage. Hvis den så også lukker, kan det blive rigtig svært for de immobile ældre.

Et af svarene er at etablere multifunktionelle centre, der både kan indeholde sportsfaciliteter, købmand, posthus, ældrecenter, institutioner og meget andet. I Norge, hvor der er meget større afstande, er der udviklet en spændende model, som du kan læse om i dette nummer af Byplan Nyt. Selvom Nordmændene både har større afstande og flere midler til at støtte en aktiv regionalpolitik, så kan tankegodset sagtens inspirere os i lille Danmark.

I Byplanlaboratoriet har vi sammen med SBI set nærmere på forholdene i Danmark. Nogen steder opbygges der allerede nu centre - fx omkring sportshallerne. De kunne med fordel udvides med frivillighedsgrupper og udvidet kommunal service for de ældre.

Kommunalpolitikere kan vælge at fordele deres ressourcer jævnt ud over hele kommunen eller de kan vælge at prioritere enkelte projekter. Nogen kalder den første model for glasurmodellen og den anden for fyrtårnsmodellen. Jeg tror, at løsningen ligger et sted midt imellem. Man kan vælge at satse på "lokal centralisering". Det betyder, at kommunen sammen med sine frivillige kræfter aktivt udpeger landsbyer eller mindre provinsbyer, der kan bære flere funktioner og servicere et større opland. Det betyder at samkørsel og flextrafik skal opprioriteres. Det betyder også at nogle landsbyer prioriteres frem for andre, men sådan må det nødvendigvis være.

"Det betyder også at nogle landsbyer prioriteres frem for andre, men sådan må det nødvendigvis være"

Ellen Højgaard Jensen
Direktør

Kraks forskningsorganisation

Kraks Fond Byforskning skal undersøge, hvordan den økonomiske udvikling i byer kan skabe vækst og velstand i det danske samfund.

Kraks Fond Byforskning baserer forskningen på registerdata fra Danmarks Statistik. Kraks Fond Byforskning bruger oplysningerne til at undersøge sammenhænge mellem arbejdsmarked, uddannelse, sundhed, social arv osv. og koble det med forhold som boligformer, hvor i landet man vælger at bo og arbejde, hvordan vi flytter rundt, og hvad der får os til at flytte. Kraks Fond Byforskning har et årligt budget på 8 millioner kroner. Projekterne udarbejdes primært af organisationens egne forskere, men vil også ske i samarbejde med eksterne forskere inden for byforskningsfeltet. Kraks Fond Byforskning arbejder uafhængigt af politiske og økonomiske interesser.

Foto: Willi Hansen

Få anbefalinger og fakta til hjælp med lokalplanlægningen

Naturstyrelsen er klar med en række anbefalinger til, hvordan man sikrer forholdet mellem landbrugsbygninger, naturen og landskabet. Anbefalingerne kan hjælpe kommunerne i arbejdet med at understøtte fremtidens landbrugserhverv i samspil med naturen og landskabet. Anbefalingerne og fakta har udgangspunkt i en visionkonference, der blev afholdt i september, hvor forskere, politikere, planlæggere og interesseorganisationer diskuterede, hvordan man kan tænke landbrugserhvervets udviklingsmuligheder ind i kommuneplanerne.

Anbefalingerne kan læses på www.naturstyrelsen.dk

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

KORT NYT

Byplanhåndbogen er ajourført

Planlæggerne skal holde sig ajour med nye lovbestemmelser. Hvad betyder fx planlovens § 23 a, stk. 3: "Kommunalbestyrelsens beslutning efter stk. 2, skal træffes i et møde." Stk. 2 handler om beslutning i planstrategien om revision af kommuneplanen, og den nye bestemmelse åbner for, at vedtagelse af planer kan delegeres til udvalg og forvaltning. Men i hvilken udstrækning? Det giver Byplanhåndbogen nu et bud på.

Blandt nye opslag er Digital annoncering, Biogasanlæg og Klimalokalplan. Samt Risikostyringsplan, som handler om risiko for oversvømmelse. Men ordet er også brugt i forbindelse med lægemidler, virksomhedsledelse og kvægbrug. Man-

ge ord bruges i flere sammenhænge, og vi har brug for at vide, hvad de betyder, når vi bruger dem i fysisk planlægning.

Og hvad er Procesurbanisme? Stig L. Andersson introducerer begrebet i Landskab nr. 1, 2012, og definerer det som "Byen som økosystem" og som udtryk for at fokusere på naturens processer frem for naturens og byens æstetik. Men kan ordet ikke også bruges om tilrettelæggelse af processer, der forandrer det urbane miljø?

Den seneste ændring af planloven har undertitlen "Klimalokalplaner og forenkling af loven". Nogen særlig forenkling er der nu ikke tale om. Siden vedtagelsen i

1991 er loven blevet fortsat mere kompliceret, og trænger til en gennemgribende bearbejdning – som vil kræve at Byplanhåndbogen revideres på en del punkter. Men indtil videre kan alle være med til at udvikle den ved at sende bemærkninger og forslag til: db@byplanlab.dk

Faskiner og grønne tage i 25 % af lokalplanerne

En ny undersøgelse fra Dansk Byggeri viser, at næsten 25% af alle kommunerne stiller klimakrav om fx faskiner og græs på taget i deres nye lokalplaner. Det er en god ide at forebygge mod oversvømmelse, men kommunerne bør sikre sig, at kravene også holder vand, mener Brancheorganisationen Danske Anlægsentreprenører.

"Hvis klimatiltag skal nytte, er der behov for at overveje konsekvenserne af de krav, som kommer fra kommunerne. Fx har Statens Byggeforskningsinstitut peget på, at det er en udfordring at undgå fugtproblemer i huse med grønne tage, så den slags krav i lokalplanerne skal vælges med omhu." siger Niels Nielsen, Danske Anlægsentreprenører til dknyt.dk.

Foto: Dansk Byplanlaboratorium

Rejsehold og hjemmeside om landdistrikterne

For første gang bliver viden om udvikling i landdistrikterne samlet ét sted. Hjemmesiden livogland.dk samler viden og erfaringer på en lettilgængelig måde, mens et nyt rejsehold tager ud i marken for at styrke udviklingen. Livogland.dk giver overblik over kommuner og regioners landdistriktspolitikker og præsenterer

inspirerende projekter, relevante fonde og puljer samt links til litteratur og publikationer, som kan give yderligere viden. Rejseholdet skal skabe netværk og inspirere de enkelte aktører gennem netværks-møder, hvor rejseholdet samler en række kommuner eller frivillige til at dele viden og erfaringer på tværs. Og på

samme måde vil rejseholdet afholde en række kurser rettet mod praktikere, der arbejder med konkrete udfordringer på landet.

KOMMUNE NYT

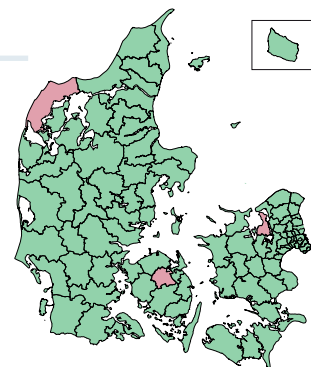

Foto: Dansk Byplanlaboratorium

Mere godt boligliv

Rap-akademi, Urban Farming og cafévaskeri drevet af motionscykler var bare nogle af ideerne i den første runde af Realdania kampagnen DET GODE BOLIGLIV. Nu lancerer DET GODE BOLIGLIV en ny ansøgningsrunde, hvor lokale ildsjæle, beboergrupper og boligafdelinger i det almene boligbyggeri kan søge støtte til projekter, der kan skabe et aktivt og godt liv i boligbebyggelsen. Der er afsat 70 mio. til den anden ansøgningsrunde. Kampagnen har fokus på tre temaer: Nytænkning af fælles faciliteter for beboerne, forbindelser til naboområder og nyt liv i mindre indkøbs- og lokalcentre. Ansøgningsfristen er 17. juni 2013.

Planlovsændring på vej

Miljøminister Ida Auken og By, Bolig og Landdistriktsminister Carsten Hansen barsler med et lovforslag om ændring af planloven, som forventes fremsat i februar 2013.

Den ændring i planloven som den tidligere regering stod for, hvor 29 kommuner i yderområderne fik mulighed for at bygge i kystnærhedszonen uden særlig begrundelse bliver fjernet. I stedet får alle kommuner med faldende beskæftigelse eller nedgang i antallet af husstande mulighed for at bygge nyt i tilknytning til landsbyer og udnytte overflødiggjorte bygninger til helårsbygninger og erhverv. Beslutningskompetencen gives tilbage til kommunerne, der igen får mulighed for at vurdere, hvor de vil give tilladelse og hvad der efter en samlet afvejning bedst sikrer den ønskede udvikling.

I forhold til detailhandel vil ministrene ændre lovgivningen, så kommuner med mellemstore byer ikke længere kan tillade opførelse af udsalgsvarebutikker på over 2000m² i eller udenfor bymidten.

Genskab netværkene fra de gamle landsbyer

I Odense Kommune har Ældre- og Handicapudvalget bevilliget penge til to projekter, de skal forebygge ensomhed hos ældre. Projektet "Mere naboskab" går bl.a. ud på at få beboerne i et område til at hjælpe hinanden mere.

"Kan vi genskabe noget af sammenhol-

det fra de gamle landsbyer, så tror jeg på, at vi kan komme noget af den ensomhed til livs" siger Rådmand Jane Jegind.

Det andet projekt, der støttes, drejer sig om at få de ældre til at deltage i aktiviteter i Bolbro Brugerhus og hjælpe dem til at finde sociale netværk.

Illustration: Preben Skaarup Landskab

Et trygt havbad

De fleste ved, at Vesterhavets bølger ikke er til at spøge med. Det samme gælder for understrøm og hestehuller.

I Nørre Vorupør anlægges landets første havbad, der gør det muligt at bade i det friske salte havvand, uden bekymringer for det lumske Vesterhav. Projektet er en del af en udvikling, der skal styrke Thy som natur- og friluftscentrum, oplyser Lokale- og Anlægsfonden. Havbadet anlægges ved molen i Nørre Vorupør

og sikres med en mur, der løber parallelt med molen. Muren dæmper op for store bølger og direkte passage til havet samtidig med, at der sker en konstant udskiftning af badevandet i havbadet.

Havbadet bliver etableret i samarbejde mellem Det Obelske Familiefond, Realdania, Lokale og Anlægsfonden og Thisted Kommune. Projektet er 4.500 m² stort og er tegnet af arkitektfirmaet Preben Skaarup Landskab.

Vinge på vej på vingerne?

Vinge ved Frederikssund er Danmarks største byudviklingsområde. Den kommende midtby er på 70 hektar. Der er plads til 10.000 indbyggere og 4000 arbejdspladser. Sammen med Frederikssund Kommune har tegnestuerne Henning Larsen Architects og EFFEKT udformet visionerne og en række uddybende beskrivelser af Vinges station, trafiksystem, byens grønne hjerte mm. Det skal danne grundlag for den helhedsplan, som arkitektteamet nu går i gang med at tegne. Teamet har tidligere deltaget i idekonkurrencen for den nye by 'Vinge',

Illustration: Henning Larsen Architects/EFFEKT

og blev i foråret udpeget som det team der sammen med kommunen skal udarbejde helhedsplanen og dermed føre Vinge frem til de første byggerier, som forventes påbegyndt i 2014.

De unge flytter - men de ældre bliver

Et nyt projekt fra Statens Byggeforskningsinstitut og Dansk Byplanlaboratorium giver idéer til, hvordan man kan opretholde et rimeligt serviceniveau for de ældre i landets udkantsområder. For mens de unge flytter til byen for at uddanne sig og arbejde, så bliver de ældre tilbage.

Af journalist Ulf Joel Jensen

"Ifølge Danmarks Statistik vil der i hele landet ske en kraftig stigning i antallet af ældre mellem 70 og 89 år frem mod 2030. Den udvikling er særlig markant i yderområderne, fordi det sker samtidigt med, at de unge flytter væk fra landdistrikterne og ind mod de store byer, mens de ældre i høj grad bliver boende. I nogle områder har man siden 1996 set et fald på 10 procent i indbyggertallet – og eftersom det særligt er de unge, der flytter, så giver det en betydelig skævhed i demografien," indleder seniorforsker i Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) Helle Nørgaard.

"Kommunerne er hårdt spændt for, og derfor ser vi mange steder forringelser"

*Helle Nørgaard,
senior forsker SBI*

Det er baggrunden for, at SBI sammen med Dansk Byplanlaboratorium har lanceret projektet Innovativ service og ældres vilkår, som gennem workshops og inspiration fra udlandet forsøger at komme med løsningsforslag til, hvordan yderområdernes ældre kan fastholde en god tilværelse.

En international tendens

Umiddelbart giver det god mening at kigge ud over landets grænser. En

markant stigende andel af ældre i yderområderne er nemlig en international tendens, som endda er endnu stærkere i andre lande:

"Det er et globalt fænomen, som er stærkest i de udviklede lande inklusive Østeuropa, men som man også ser i nogle af de hurtigt voksende økonomier som for eksempel Kina," forklarer Ole Damsgaard, der er direktør i Nordregio. Han fortsætter:

"I Norden er tendensen startet mod øst, og den er således tydeligst i Finland. Den samme udvikling er først ved at tage fart i Island, Grønland og til dels Norge, hvor man i løbet af de næste cirka 30 år vil se en stigning i antallet af medborgere på over 65 år på op mod 150 procent."

Det problematiske i udviklingen er, at de ældre generelt har et større servicebehov end de yngre – og at service samtidig gerne skal være til stede helt lokalt.

"Kommunerne er hårdt spændt for, og derfor ser vi mange steder forringelser i den offentlige transport i yderområderne. Det rammer de ældre uden egen bil, som får vanskeligere ved at komme til læge og apotek, men også får svært ved at foretage de daglige indkøb og i det hele taget komme udenfor lokalområdet," siger Helle Nørgaard.

"Ingen lande kan fremvise best practice endnu."
*Ole Damsgaard,
direktør i Nordregio*

Mange lokale initiativer

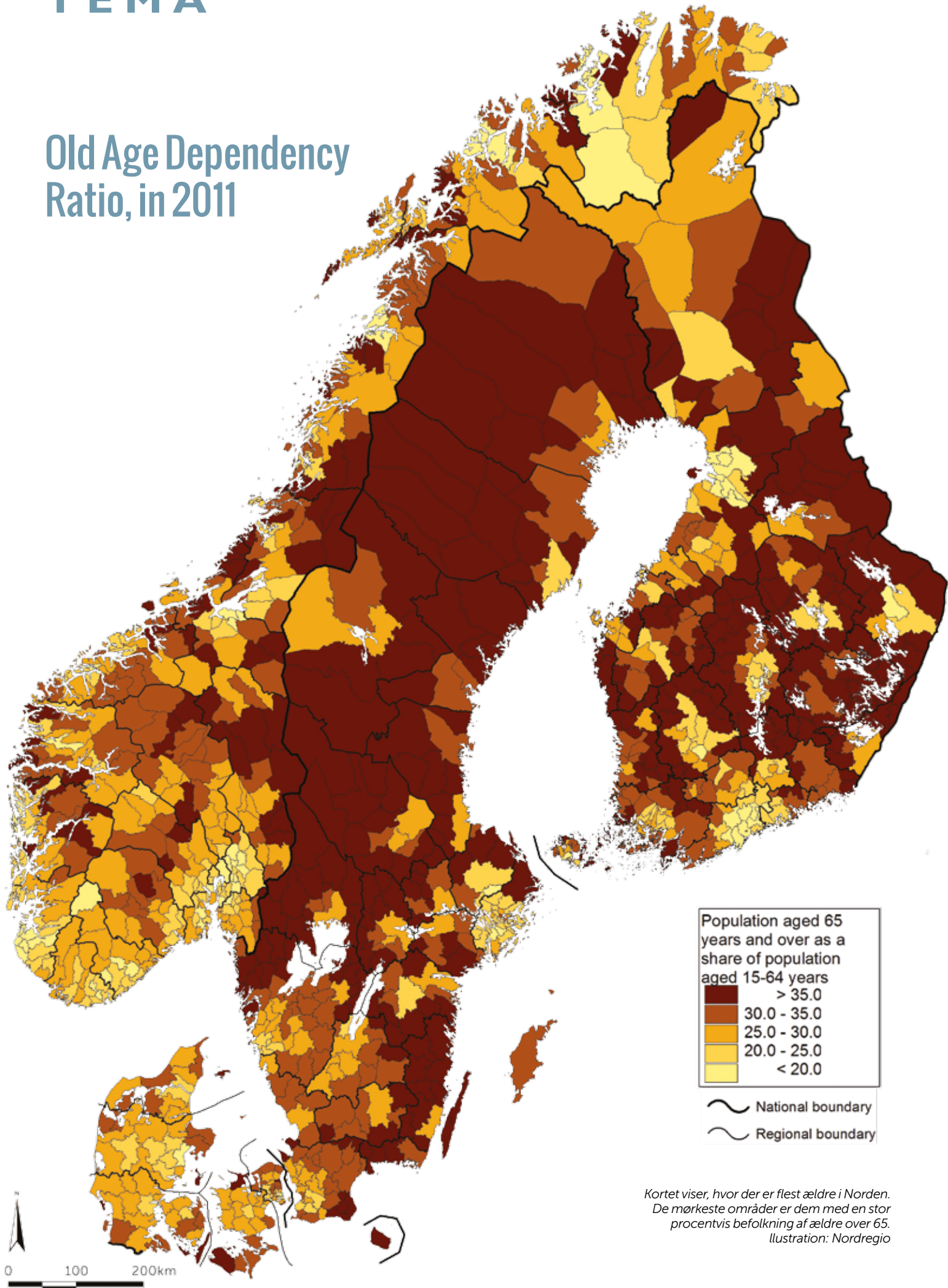
Problemet er dog endnu større i vores nordiske nabolande: Der er afstandene længere, og i de tyndt befolkede områder i Nordnorge, Nordsverige og Finland kan man for alvor blive isoleret. Finnerne og svenskerne, fortæller Ole Damsgaard, har arbejdet en del med

OM ÆLDRE

Ældre er en heterogen gruppe og kan differentieres aldersmæssigt. Nutidens ældre bliver ældre på mange forskellige måder og har forskellige ønsker, behov og ressourcer.

Old Age Dependency Ratio, in 2011

Kortet viser, hvor der er flest ældre i Norden.
 De mørkeste områder er dem med en stor
 procentvis befolkning af ældre over 65.
 Illustration: Nordregio

Innovativ service og ældres vilkår

SBi har i samarbejde med Dansk Byplanlaboratorium startet et projekt, der skal inspirere til samlede løsninger på boligforhold, befordring og dagligvareforsyning for de ældre i landets yderområder.

Med afsæt i udenlandske erfaringer og tiltag er der blandt andet afholdt to workshops i hhv. Maribo og Ringkøbing-Skjern, hvor deltagerne har forholdt sig til projektets fire temaer:

- Ældres bosætning og boligforhold
- Frivillighed og ældre som ressource
- Mobilitet, transport, it-løsninger og befordring
- Udvikling af detailhandel og multifunktionelle servicecentre.

Projektet er støttet af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

telemedicin og velfærdsteknologi for at kunne servicere de tyndest befolkede områder mod nord, men man har endnu til gode at finde en dækkende løsning:

“Ingen lande kan fremvise best practice endnu. Det er en problemstilling, som har været kendt længe, men først meget sent er blevet taget op politisk. I Norge har man en meget beko-stelig distriktpolitik, hvor man med store offentlige tilskud forsøger at opretholde livet i udkantsområderne. Men selv der er man kun i stand til at dæmpe denne udvikling. Selvom man altså foretager meget store investeringer og har en hel anden national selvforståelse, som dikterer, at det er vigtigt at holde liv i yderområderne.”

Selvom rammerne for udvikling i yderområderne er anderledes i Norge end i Danmark, kan der være inspiration at hente. I Norge arbejder man nemlig med en udviklingsmodel kaldet den multifunktionelle butik, som skal være med til at understøtte befolkningen i yderområderne.

“I den norske version har man samlet en lang række funktioner i én butik: dagligvareindkøb, postkontor, bogudlån, kommunal service, cafe og socialt mødested. Mange steder i Danmark kender man varianter af det samme, men den norske model rummer flere funktioner, er gennemarbejdet og kan måske inspirere. Samtidig

er det blevet klart på vores workshops, at der allerede er mange lokalt tilpassede løsninger rundt om i landet. Og der vil sikkert være meget mere at komme efter, hvis man udbreder kendskabet og løfter de lokale initiativer op i en større skala,” siger Helle Nørgaard.

Brug for nøgtern planlægning

“Driveren i den her udvikling, som vi altså stadigvæk står midt i, er selve flytningsmønstrene: Der sker naturligvis bevægelser frem og tilbage – det er ikke sådan, at alle flytter væk fra yderområderne, men bevægelsen ind mod byerne er størst. Derfor er det også nødvendigt at være meget realistisk og lave nogle nøgterne prioriteringer, som man allerede er i gang med i nogle kommuner i Danmark: Man må simpelthen indse, at man ikke kan bosætte sig hvor som helst i Danmark og forvente samme serviceniveau som inde i de tæt befolkede byer,” slår Ole Damsgaard fast. Og Helle Nørgaard supplerer:

“Lige nu er vi midt i en omstillingsproces. Grundlaget for at bo på landet er forandret, og derfor skal man måske tænke i retning af at styrke udviklingen nogle steder i den enkelte kommune – og tænke i afvikling af andre. Der er i høj grad behov for en lokal indsats, politisk prioritering og kommunal planlægning.”

Igen kommer vores lands beskedne størrelse os dog til gavn, ifølge Ole

Damsgaard. For hvor man i Sverige og Finland er tvunget til at tænke i noget, der minder om afvikling af store områder, bestående af flere kommuner, så er problemet markant mindre i Danmark.

“Vi vil ikke opleve hele kommuner, der så at sige bliver koblet af samfundet – måske bortset fra enkelte øsamfund. Dertil er befolkningstætheden generelt for høj. Og på samme måde er det også en fordel, at vi har gennemgået flere kommunalreformer, som gør, at vores kommuner generelt er større end i nabolandene – og har en volumen, der gør, at de kan håndtere problemstillingerne gennem god planlægning,” siger Ole Damsgaard.

Og der er brug for nytænkning internt i kommunerne, pointerer Helle Nørgaard – for økonomien er stram, så det handler om at udvikle nye og bedre løsninger.

“For eksempel kan der være gevinster at hente i at tænke på tværs af den traditionelle sektoropdeling i kommunerne. Det er måske mest synligt på transportområdet, hvor kørsel med børn til og fra skole hører hjemme i én forvaltning, handicapkørsel i en anden og ældrekørsel i en tredje. Hvis man samtænker de forskellige servicetilbud, kan man – måske – opnå højere service for de samme penge. Det gælder også på andre områder end transport,” slutter hun. ■

Fra by til land

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter har netop fremsat et lovforslag, der fra næste år skal styrke by- og områdefornyelsen i de små byer og landdistrikterne samt forbedre mulighederne for at nedrive de dårligste boliger.

Af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

De små byer skal have en større del af by- og områdefornyelsen. Det er kernen i lovforslaget, som ventes at træde i kraft 1. januar 2013. Med de ekstra penge bliver der plads til, at flere mindre byer kan opnå statslig støtte til områdefornyelse med henblik på at sætte en positiv udvikling i gang. En forudsætning for støtte til områdefornyelse er, at interessenterne i området inddrages i planlægningen og gennemførelsen af indsatsen. Det giver gode muligheder for både borgere, virksomheder og organisationer, der brænder for deres lokalområde.

Ældre medborgere involverer sig i områdefornyelse

Et godt eksempel på en områdefornyelse, som involverer forskellige interessenter og borgergrupper, er områdefornyelsen i Kolind, der gennemføres i 2010-2015. Her er de mange ældre borgere involveret i de fleste arbejdsgrupper, som er etableret. Som eksempel deltager bl.a. Kolind Pensionistforening i arbejdsgruppen, der er involveret i udviklingen af "Byens Hus". Huset skal danne ramme om sociale og kulturelle arrangementer med særlig vægt på ældreaktiviteter.

For at styrke bymiljøet og de trafikale forhold er en tilgængelighedskonsulent inddraget i Kolind for at indarbejde den bedst mulige tilgængelighed, bl.a. med niveaufri adgang over kørebanen. Handicaprådet i kommunen samt en gruppe af ældre kørestolsbrugere og svagtseende deltager i arbejdsgruppen. Projektet i Kolind viser netop, hvordan kommunen kan få glæde af de ressourcer, borgerne har, og hvordan de ældre aktivt kan præge deres område. ■

Fakta

Forslaget til ændring af lov om byfornyelse og udvikling af byer indeholder bl.a. en omfordeling af de midler, staten årligt afsætter til områdefornyelse og bygningsfornyelse i de områder, der har modtaget områdefornyelsesmidler. Fordelingen af de 100 mio. kr., der hvert år afsættes til områdefornyelse og bygningsfornyelse i områder, ændres, således at de små byer fremover forlods tildeles 35 mio. kr. til områdefornyelse og 40 mio. kr. til bygningsfornyelse.

Nye initiativer fra Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

Liv og Land

Ministeriets nye hjemmeside, livogland.dk, giver én samlet indgang til viden om landdistrikterne, samler information fra en række eksterne kilder og samarbejdspartnere og giver overblik over kommuner og regioners landdistriktspolitikker. Siden præsenterer desuden inspirerende projekter, litteratur og publikationer samt ministeriets landdistriktsaktiviteter og -initiativer.

Rejsehold for landdistrikter

Et nyt etableret rejsehold for landdistrikter skal med udgående aktiviteter skabe netværk og inspirere de enkelte aktører. Det sker blandt andet gennem netværks-møder, hvor ministeriets rejsehold samler en række kommuner eller frivillige til at dele viden og erfaringer på tværs.

LIV OG LAND

Dyrt at ældre bor i yderområder

"De unge flytter fra kommunen for at få en uddannelse og glemmer at komme tilbage," siger Roger Buch, forskningschef ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole
Foto: Anders Hviid

Kommunerne kan ikke bremse udviklingen med tilvækst i byområder og affolkede landområder. De ældre må følge efter de unge til byerne, hvis de vil have adgang til mere service, mener forskningschef.

Af journalist Ida Sass

"De unge flytter fra kommunen for at få en uddannelse og glemmer at komme tilbage. Tilvæksten i befolkningen i byområderne og affolkningen af landområderne har været del af en kulturel og samfundsmæssig udvikling siden 1800-tallet. Og kommunerne kan intet gøre for at forhindre det."

Sådan siger Roger Buch, forskningschef ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole i Århus, til spørgsmålet om, hvad kommunerne kan gøre ved den udviklingstendens, der især bliver tydelig i landets yderområderne – flere ældre og lavere offentlig service.

"De ældre kan flytte efter de unge ind til byerne, hvis de gerne vil opretholde kontakten til lokalsamfundet og have adgang til flere servicetilbud, offentlige som private," siger Roger Buch.

Forskningschefen ser de mindste landsbyers død, som en del af en lang og uundgåelig udviklingstendens og han spår fremtidens minimumsgrænse for en bys størrelse til at være på 5-10.000 indbyggere.

Yderområde eller ej - minimum ét bad hver anden uge

I yderområderne bliver kommunernes økonomi mere presset, fordi de ressourcestærke flytter væk. Men kommunerne vil fortsat være

forpligtede til at yde et minimums serviceniveau. Og det minimum er ikke lavere, fordi den ældre bor i et yderområde.

"På det sidste har der været en debat, som udspringer af kommunernes presede økonomi, som handler om, hvor langt man kan gå ned i den offentlige service til ældre. Hvor tit skal de have et bad f.eks. Der var snak om, om det var nok med et bad hver tredje uge. Men det landsdækkende minimumskrav blev altså fastholdt til at være minimum et bad hver anden uge," siger Roger Buch.

"De ældre kan flytte efter de unge ind til byerne, hvis de gerne vil opretholde kontakten til lokalsamfundet og have adgang til flere servicetilbud, offentlige som private."
Roger Buch

Bundlinjen styrer

Tendensen til lavere service i yderområder kan til en vis grad tilskrives strukturreformen. Men ifølge Roger

Buch har reformen kun forstærket en tendens, der allerede var i gang.

"Men det er klart, at i de nye store kommuner er det nemmere at skære ned på servicen i de små landsbyer, for det går procentvis ud over en mindre del af kommunens befolkning end tidligere," siger Roger Buch.

Set fra en lidt kynisk synsvinkel er det bedre for kommunen, at de ældre flytter ind til byerne, end at de unge gør det. For jo ældre og svagere borgerne er, jo dyrere er det for kommunen.

"Kommunerne vil forsøge at holde borgerne i eget hjem så længe som muligt, hvis det er billigere. Men i kommuner, hvor der bor mange ældre spredt ud over et stort område, som kommunen skal sørge for personlig pleje til, kan det blive rigtig dyrt. Så vil man forsøge at få de ældre ind til et ældrehjem i den nærmeste by, hvor plejen er mindre ressourcekrævende. Grundlæggende er det bundlinjen, det handler om for kommunerne," siger Roger Buch.

Han understreger, at selvom en stor andel ældre i en kommune umiddelbart er dyrt, så er ældre borgere ikke ens betydende med dårlig økonomi for kommunen. For hvis de ældre er økonomisk velstillede, kan de bidrage positivt til kommunens økonomi. ■

Hun flyttede...

Lis Hansen flyttede fra sit landhus, fordi hun ikke havde lyst til at hverken hende eller manden skulle bo alene i det store hus, når de blev gamle. Knud Jensen bliver derimod boende i sin landsby, så længe han kan.

Af journalist Pernille Stensgaard

Er det efterhånden blevet umuligt at blive gammel på landet i Danmark? "Det kan man da godt," siger Lis Hansen (født 1942), men hun havde ikke selv lyst til at prøve. Selv om hun elskede sit store landhus med dobbelt grund i Hunseby på Lolland og var dybt involveret i landsbyens liv, begyndte Lis Hansen at tænke strategisk, allerede da hun var sidst i halvtredserne. Hun sagde til sin mand, at de burde sælge huset og flytte ind til byen, til Maribo, for én af dem ville dø før den anden og ligegyldig hvem, ville det ikke ende godt.

"Jeg frygtede at blive ensom derude og ikke have en bil eller være i stand til at cykle, for hele vores omgangskreds er flyttet ind til byen. Jeg tror også, min mand ville blive isoleret, hvis det var ham, der sad tilbage i huset, fordi han ikke er særlig socialt

"Og hvad skulle ét menneske med så stort et hus?"

Lis Hansen

anlagt. I Hunseby er alle forretninger lukket, undtagen en smed. Og hvad skulle ét menneske med så stort et hus?"

Livet på landet var vidunderligt - i en periode. Lis Hansen fik tilfredsstillende længsel efter skov, marker, strand og blev næsten med det samme

medlem af bestyrelsen i Hunseby Beboerforening, hvor hun fik masser af venner.

"Vi holder stadig sammen. Alle ni bestyrelsesmedlemmer er flyttet, men udgør stadig bestyrelsen!"

Seniorklub og telebus

På den måde er hun stadig bundet til sin gamle landsby og forsamlingshuset dér, som hun og de andre i seniorklubben fylder med bankospil,

musik, sang og foredrag. Der er en mødeprocent på 92 procent til deres arrangementer og dertil kommer julefester, fællesspisning og udflugter arrangeret af andre klubber eller menighedsrådet.

"Man flytter derud uden at kende nogen og ender med at blive fuldstændig forbundet med en masse mennesker, og det breder sig til højre og venstre. Der er masser at lave for

"Man flytter derud uden at kende nogen og ender med at blive fuldstændig forbundet med en masse mennesker"

Lis Hansen

ældre mennesker, masser af daglige tilbud og aktiviteter. Hvis man ikke kommer ud, sygner man hen, men ude på landet kan det godt knibe med at komme af sted. Da vi flyttede derfra, var der ingen busdrift overhovedet fra fredag sen eftermiddag til mandag morgen og endnu ikke noget, der hed Telebus, hvor man kan køre for 36 kroner hver vej inden for kommunen."

Selv om der kun er lidt over fem kilometer fra Hunseby til Maribo, føltes afstanden alligevel for lang og huset for uoverkommeligt. For otte år siden fandt de deres toetagers andelsrækkehus i Maribo, lige på kanten af åen og med udsigt til skoven. "Folk sælger deres huse og gårde og flytter ind til centrum. Andelsboliger er populære og er tit solgt ud. De passer perfekt til os

Lis Hansen flyttede fra sit store hus på landet og ind til Maribo.
Foto: Marie Partoft

... han bliver!

og andre ældre mennesker, der ikke vil eje noget igen, for den dag, du bliver alene, er det mange penge at sidde for, og fordi det stadig er billigere, hvis der sker et eller andet med huset. Så er man flere om at dele udgiften."

"Jeg går jo og råber lidt efter dem, der flytter til Maribo"

Knud Jensen

De unge børnefamilier bliver ældre

I den lille landsby Errindlev, 16 kilometer derfra, tager Knud Jensen (født 1943) imod på mejeriet, der lukkede i 1987 som et af de sidste på Lolland. I dag tilhører bygningen borgerne og huser en samling på tusind forskellige stole, et kræmmermarked og flere andre ting. Knud Jensen har ikke tænkt sig at flytte herfra, for Errindlev har i hans øjne alt, hvad der skal til for at leve lykkeligt til sine dages ende. Nemlig et tæt sammenhold og fællesskab, der stammer helt tilbage fra udflytningen og fortsatte i byens stærke periode i 1970'erne, hvor unge børnefamilier (herunder hans egen) strømmede hertil, fyldte skolen med børn og hele tre købmandsbutikker med kunder. De byggede selv den sportshal, de manglede, og nu mange år senere har de overtaget den sidste købmandsforretning, som ingen private længere ville eller kunne drive. Skolen er også lukket, men selv om halvdelen af indbyggerne er flyttet, overgiver Errindlev sig ikke. Købmanden er stor, velassorteret og lønner to fuldtidsansatte, mens landsbyens frivillige gør rent i butikken og ordner andre ting.

Snakken går

"Jeg går jo og råber lidt efter dem, der flytter til Maribo. De tror jo, de får det godt derinde, men det er jeg ikke sikker på, for her kender vi hinanden og har noget at lave sammen. De kommer alligevel og hjælper til i hallen, i forsamlingshuset, i købmandsbutikken og alle de andre steder, for de savner os og Errindlev, og det glæder os, når de kommer."

- Kan man blive gammel i Errindlev?

"Ja, som den er nu. Vi har masser af aktiviteter i hallen hver eneste dag hele ugen igennem. Hvis man interesserer sig for det, der sker, og kommer ud af sit hus, kan man blive her. Vi er bedre end andre til at få dem, der gemmer sig lidt, ud af busken, både fordi vi har brug for dem, men også fordi det giver et bedre liv at engagere sig. Og så er butikken helt afgørende.

De gamle er dens største kundegruppe procentvis, og snakken går derovre. De møder jo altid nogen, så den er helt klart et mødested på landet."

- Og hvis man ikke har bil?

"De fleste på landet har jo faktisk kørekort. Her er måske 10, højst 15, uden. Så har de mange gange et stærkt netværk, der kører for sig. Og de andre finder ud af at bruge bussen. Det, vi nu kæmper for, er, at vi ikke må lukke byen. Vi er så tæt på store muligheder med Fehmern-forbindelsen, det store nye fængsel og måske en togstation i nærheden af os. De mennesker, der skal bygge og arbejde der, kommer aldrig til at bo bedre end her hos os. Vi er 300 i selve byen og yderligere 600 i omegnen, der bruger byen. Vi kender alle sammen hinanden og kan få noget sat i gang." ■

Lad købmanden komme til kunderne

Når kunderne ikke kommer til købmanden, må købmanden komme til kunderne. Udbringning af varer er en af vejene, når de ældre i landets mindste byer mister deres nærbutik, mener købmændenes organisation. Øget kundeloyalitet er en anden mulighed, påpeger lokal rapport.

Af journalist Pauli Andersen

Mens butiksdøden i landets yderområder kan være til at leve med for mobile, erhvervsaktive danskere, er den en særlig udfordring for ældre mennesker, der ikke opfatter "nettet" som en butik, men som et indkøbsnet til at fylde varer i hos købmanden.

Erhvervspolitisk chef i De Samvirkende Købmænd, Jytte Tandrup peger på, at en af løsningerne for de ældre indbyggere kan blive lettere adgang til at få varer bragt ud.

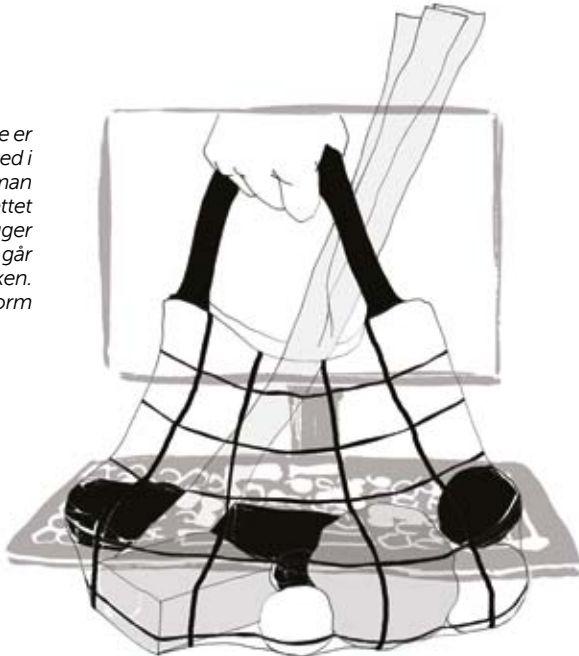
"Det er dog en relativt dyr løsning for de ældre, derfor kunne en model være, at købmændene kompenseres for deres udgifter til vareudbringning. En anden mulighed er at kopiere den ordning, frivillige i Sorø har etableret. Et halvt hundrede borgere er gået sammen om at starte et såkaldt seniorservicenet-

værk, der sørger for indkøb til byens ældre. Det gavner de ældre, holder liv i nærbutikkerne og sparer kommunen for udgifter til udbringning," siger Jytte Tandrup.

Hun peger også på muligheden for, at kommunerne i højere grad burde kunne købe ind i de små lokale butikker.

"Kommunerne skal sende indkøb i udbud og de nye store kommuner samler deres indkøb i store udbud, den lille købmand har ikke nogen chance for at vinde. Vi vil derfor gerne i dialog med Konkurrencestyrelsen om muligheden for at store og små butikker kan gå sammen i konsortier, der kan deltage i udbuddene, hvilket så kan ende med, at den lille lokale butik får en del af kagen," siger Jytte Tandrup. ■

For mange ældre er nettet ikke et sted i cyberspace, hvor man kan handle. Nej, nettet er det, man ligger varerne i, når man går hjem fra butikken.
Illustration: Tania Storm

Butikkerne lukker i de mindste byer

- Antallet af butikker i byer under 3.000 indbyggere er de seneste 10 år faldet fra 1.715 til 1.441.
- En analyse peger på, at udviklingen især har ramt de allermindste byer med under 1.000 indbyggere.
- På landsplan vinder discountbutikkerne frem på bekostning af kiosker og kolonialbutikker.
- Men discountbutikkerne etablerer sig generelt ikke i de mindste byer.

Kilde: DSK

Kunderne kan bremse butiksdøden

Lokale aktionsgrupper (LAG) arbejder landet over på at udvikle landdistrikterne med støtte fra staten og EU. I Ringkøbing-Skjern Kommune har den lokale aktionsgruppe udarbejdet en rapport om fremtidens detailhandel.

- En hovedkonklusion i rapporten er, at en forstærket loyalitet fra kunderne kan redde omsætning og butikker i nærområderne.
- Rapporten peger på nødvendigheden af et opgør med myten om, at de små butikker er dyre og har et ringe udvalg.
- Den udpeger også et behov for øget bevidsthed om, at servicefunktioner som postbetjening og medicinudlevering går tabt, hvis de små købmænd drejer nøglen om.

Et anderledes stop på E134

Foto: John Karsten Hustveit

I den lille bygd Etne på det norske Vestland ligger købmandsbutikken Åkrafjordtunet. Med støtte fra et norsk udviklingsprogram har bestyrer John Karsten Hustveit udvidet forretningen, tidoblet omsætningen og skabt liv i lokalområdet.

Af journalist Marianne Lentz

Da John Karsten Hustveit tiltrådte som bestyrer af Åkrafjordtunet i landsbyen Etne på det norske Vestland, var det en lille, slidt købmandsforretning, han overtog. Året var 1997, og planen om en udbygning af Europavejen E134 var i fuld gang. "Så tænkte jeg: 'Nu må vi følge med. Nu har vi chancen,'" siger Hustveit, der siden overtagelsen har udvidet butikken med adskillige tillægsydelse og øget omsætningen betydeligt.

Takket være Hustveits satsninger er den lille bygd Etne på blot 30 husstande i dag et tillægssted for turister, oliearbejdere fra de nærliggende boreplatforme og gennemkørende nordmænd på vej til eller fra den obligatoriske feriehytte på Vestlandet. Fra at være en beskedne købmandsbutik, der forsynede beboerne i Etne med basale nødvendigheder, har Åkrafjordtunet under Hustveits ledelse forvandlet sig til en multiservice-enhed med café, catering, internetservice, turistinformation, adventure-bureau, ferielejligheder, salg af lokale specialiteter med mere.

Omsætningen er steget fra 2 til 22 millioner, og senest er Hustveit af begejstrede besøgende fra Oslo blevet opfordret til at åbne en filial i hovedstaden.

Hjælp fra MERKUR

I udvidelsesprocessen fik den i dag 36-årige butiksbestyrer hjælp fra MERKUR-programmet – et norsk udviklingsprogram for bygde-butikker i udkantsområder, finansieret af det norske kommunal- og regionaldepartement (KRD). Programmet tilbyder kurser i forretningsudvikling og -drift, sparring med andre butiksejere, mentorordning og har blandt andet medvirket til en ophævelse af det norske øl-monopol, så butikker som Åkrafjordtunet nu har lov til at sælge alkohol. Sidste år blev Åkrafjordtunet kåret til årets MERKUR-butik blandt de lidt over 500 deltagende forretninger, og Hustveit blev hyldet for sin kreativitet og modet til at satse stort.

*"Man troede jo, at vi var gale."
John Karsten Hustveit.*

Dengang i 1997 var branchen ellers skeptisk. En lokalavis skrev en artikel med overskriften: "Sætter 9 millioner på 30 husstande", husker Hustveit. "Man troede jo, at vi var gale."

Kunderne kan bremse butiksdøden

MERKUR er en forkortelse for 'merkantilt kompetanseprogram for utkantsbutikkene i regionane'. Programmet fokuserer på kompetenceudvikling for at gøre udkantsbutikkerne mere attraktive og konkurrencedygtige. Målet er at styrke den butiksfaglige kompetence og butikkens rolle i lokalsamfundet. En vigtig del er tillægsfunktioner til butikken såsom post, tips, rejse- og livsrelaterede tjenester og forskellige offentlige tjenester.

MERKUR-programmet har tre delmål:

- Service: Programmet skal arbejde for, at et kvalitativt godt tjenesteudbud kan opretholdes gennem videreudvikling og styrkelse af eksisterende servicetilbud.
- Butik: Sikre lokalbefolkningen i Norges distrikter adgang til en dagligvarebutik ved eller tæt ved boligen.
- Lokalsamfund: Bidrage til øget forståelse hos befolkningen og politikerne for betydningen af dagligvarebutikken i lokalmiljøet.

Gammeldans og lokalvalg

Men satsningen gav pote, og for beboerne i Etne har udvidelsen betydet et gevaldigt kvalitetsløft. Hver måned er der 'gammeldans' i forretningens selskabslokaler, og i det hele taget har Åkrafjordtunet, der nu kalder sig 'fjordkulturcenter', fået en social funktion for landsbyens indbyggere. Et samarbejde med kommunen sikrer, at det er centrets køkken, der leverer varm mad til landsbyens ældre, ligesom beboerne ikke længere behøver at forlade Etne for at stemme til lokalvalg – Hustveit lægger valglokaler til.

"Det har krævet stort engagement og hjerte og en masse tid. Men jeg får en masse igen fra lokalsamfundet; der bliver sat pris på vores initiativer."

John Karsten Hustveit.

"Det har krævet stort engagement og hjerte og en masse tid. Men jeg får en masse igen fra lokalsamfundet; der bliver sat pris på vores initiativer," siger Hustveidt, der drømmer om at udvide foretagendet yderligere. Han vil bygge en svævebane over vandfaldet Langfoss, der med sine 612 meters fald er regionens største turistattraktion. "Tænk at have en svævebane og en cafe på toppen." ■

Transport

Virtuelle lægebesøg, systematiseret samkørsel og fleksibel bus- og taxakørsel. Mobilitet og transport i yderområderne skal nytænkes, hvis livet i landområderne skal fungere.

Af journalist Ida Sass

"Lægebesøget kan nemt vare en hel dag, hvis man bor på Tunø og skal transportere sig hele vejen til og fra fastlandet. Men måske er den fysiske transport ikke nødvendig, hvis vi tænker i helt nye løsninger", siger Maria Vestergaard, der skriver Ph.d. afhandling ved Aalborg Universitet om mobilitet og transport i landets yderområder.

Maria Vestergaards undersøgelse af transport og mobilitet handler lige så meget om vores forestilling og oplevelse af mobilitet, som om den fysiske transport. Hun mener, at dele af kontakten til omverden kan opfyldes virtuelt vha. nye teknologiske løsninger.

"Nogle kan være bange for, at vi mister den fysiske kontakt til hinanden, hvis vi kan ordne lægebesøg, indkøb og møder virtuelt, men man skal lige huske at spørge sig selv, hvad det er for en fysisk kontakt, man gerne vil have. Vil

man bruge en hel dag på transport for at se lægen i fem minutter eller vil man klare lægebesøget via en computer og så have hele eftermiddagen til at ses med naboen," siger Maria Vestergaard.

Hvad angår den fysiske transport, foreslår hun, at man nytænker den offentlige transports rolle, så de firmaer, vi er vant til skal transportere os i dag, i fremtiden i stedet stod for at organisere og systematisere den private samkørsel.

Lange afstande sluger servicen

I Ringkøbing-Skjern Kommune, som er en af de kommuner i landet, der dækker det største geografiske areal, er formand for social- og sundhedsudvalget Bent Brodersen meget opmærksom på de problemer, der opstår pga. lange afstande mellem borgere og servicemuligheder.

"Vil man bruge en hel dag på transport for at se lægen i fem minutter eller vil man klare lægebesøget via en computer og så have hele eftermiddagen til at ses med naboen,"
Maria Vestergaard

skal nytænkes

*“Der er op til 50-60 km kørsel til nogle borgere. Så arbejdsdagen er hurtigt gået med ren transport, hvis plejerne bliver kaldt ud først til en borger, der bor i den ene retning og bagefter til en der bor i den modsatte,”
Bent Brodersen*

“Vores hjemmepleje f.eks. skal dække et meget stort område. Der er op til 50-60 km kørsel til nogle borgere. Så arbejdsdagen er hurtigt gået med ren transport, hvis plejerne bliver kaldt ud først til en borger, der bor i den ene retning og bagefter til en der bor i den modsatte,” siger Bent Brodersen.

Han ser det som en enorm udfordring at få lokalsamfundet til at hænge sammen på tværs af de lange afstande og mener, at kommunen er nødt til at tænke i nye baner.

“Man skal tænke alle brugere ind i de enkelte transportløsninger på en gang. Man kunne fx tilpasse bustider og ruter, så de imødekommer både skolebørn, de ældre og de mange turister, vi har i kommunen. Det er klart, at der ikke er nogen, der bruger busserne, når de kører så sjældent og er så ufleksible, som de er nu,” siger Bent Brodersen.

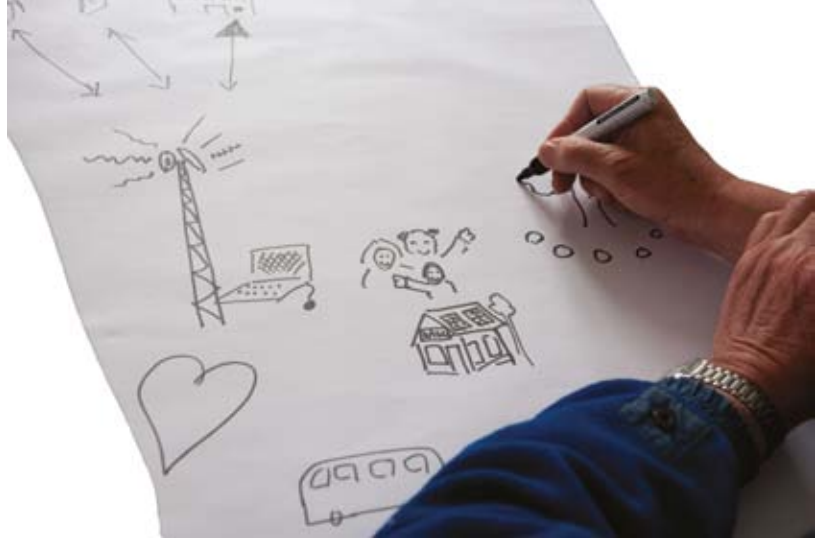
Han foreslår også, at man gør taxasy-stemet mere fleksibelt og afgifterne lavere, så borgerne på de lange afstande dels kan køre sammen og betale mindre per kilometer.

Klar til virtuelle løsninger

Bent Brodersen ser ligesom Maria Vestergaard, at det er oplagt og nødvendigt at bruge nye teknologiske løsninger.

“Der vil altid være brug for fysisk transport, men vi kan løse en vis procentdel med ny teknologi og jeg tror, at borgerne også de nye generationer af ældre, er ved at være klar til at klare fx møder med arbejdspladsen og trykkesamtalen med sygeplejersken virtuelt,” siger Bent Brodersen. ■

*Det kan hurtigt blive til mange timers bilkørsel, når man bor i landets yderområder. Har man ikke bil, er man afhængig af bus, flexordninger eller hjælp fra familie og bekendte.
Foto: Maria Vestergaard*

Når den lokale butik lukker, biblioteket flytter og lægen er langt væk er internettet en mulighed for at få det tættere på - hvis altså der er internetforbindelse.

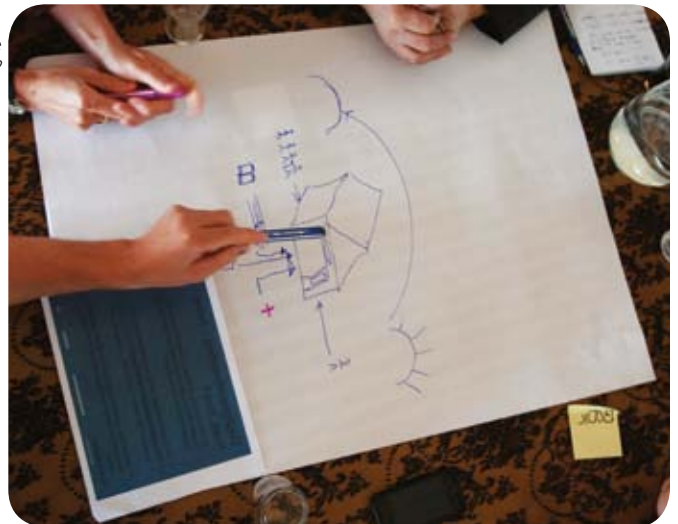
Tegn det

Hvordan får man forskellige interessenter til at tage samme udgangspunkt for en diskussion? Man finder store stykker papir og farvede tusser frem og beder dem tegne og fortælle.

Af Marie Partoft og Christian Broen, Dansk Byplanlaboratorium

Frivillige, ældre, politikere og planlæggere var inviteret med til workshops om det gode ældreliv på landet. Formålet med workshopsne var at få konkrete ideer til, hvordan man forbedre livet for de ældre, når kommunerne nedsætter serviceniveauet i yderområderne. I stedet for at skrive ideerne ned, blev grupperne bedt om at tegne. Det er de færreste, der tegner til daglig og derfor gav tegningerne grupperne et fælles udgangspunkt. Den skæve måde at formidle ideerne på, var også tænkt som en måde at udfordre deltagerne og ryste dem sammen.

Skal funktionerne i byerne samles i udvalgte landsbyer?

Skal de ældre i fremtiden bo i bofællesskaber, hvor man deler udgifterne til en gårdmand og en chauffør? Og skal de bo i bofællesskaber med kun ældre eller også med børnefamilier?

Fingerplanen holder

Adjunkt Christian Fertner fra Skov & Landskab har været med til at udvikle tre mulige scenarier for udvikling af Hovedstadsregionen. Fingerplanen kan stadig vise sig at være den bedste.

Af journalist Laura Engstrøm

Det er svært at spå om fremtiden – også når det gælder byudvikling. Hvem ved, hvordan vi kommer til at bo, arbejde og bevæge os rundt om 30 år? Og hvem ved, om det stadig er attraktivt at bo i forstæderne til den tid? Noget tyder dog på, at der kommer flere tilflyttere til Hovedstadsregionen. Danmarks Statistik regner med, at der i 2040 vil bo godt 300.000 flere end nu.

Christian Fertner, der er adjunkt på Skov & Landskab, tager fremskrivninger med et gran salt. Ikke desto mindre kan det være nødvendigt at have en plan for udviklingen af regionen, så fremtidens byplanlæggere har noget at holde sig til. Sammen med Thomas Sick Nielsen fra DTU Transport og Gertrud Jørgensen fra Skov & Landskab på Københavns Universitet har han set på tre mulige scenarier for udviklingen af Hovedstadsregionen: En fastholdelse af den eksisterende Fingerplan, hvor byudvikling kun må ske indenfor de udpegede byfingre, en lempeligere adgang til at bygge mellem 'fingrene', og så en endnu mere liberal planlægning, hvor kun naturen bliver bevaret.

"Det har været spændende tage et nærmere kig på Fingerplanen, fordi den netop er så gammel og fordi, den er så let at forstå.

Det er nok derfor, den er så kendt," siger Christian Fertner, der er østriger og uddannet fra Wiens Tekniske Universitet. Han tilføjer, at flere storbyer i Europa har lignende 'fingerstrukturer'. Det

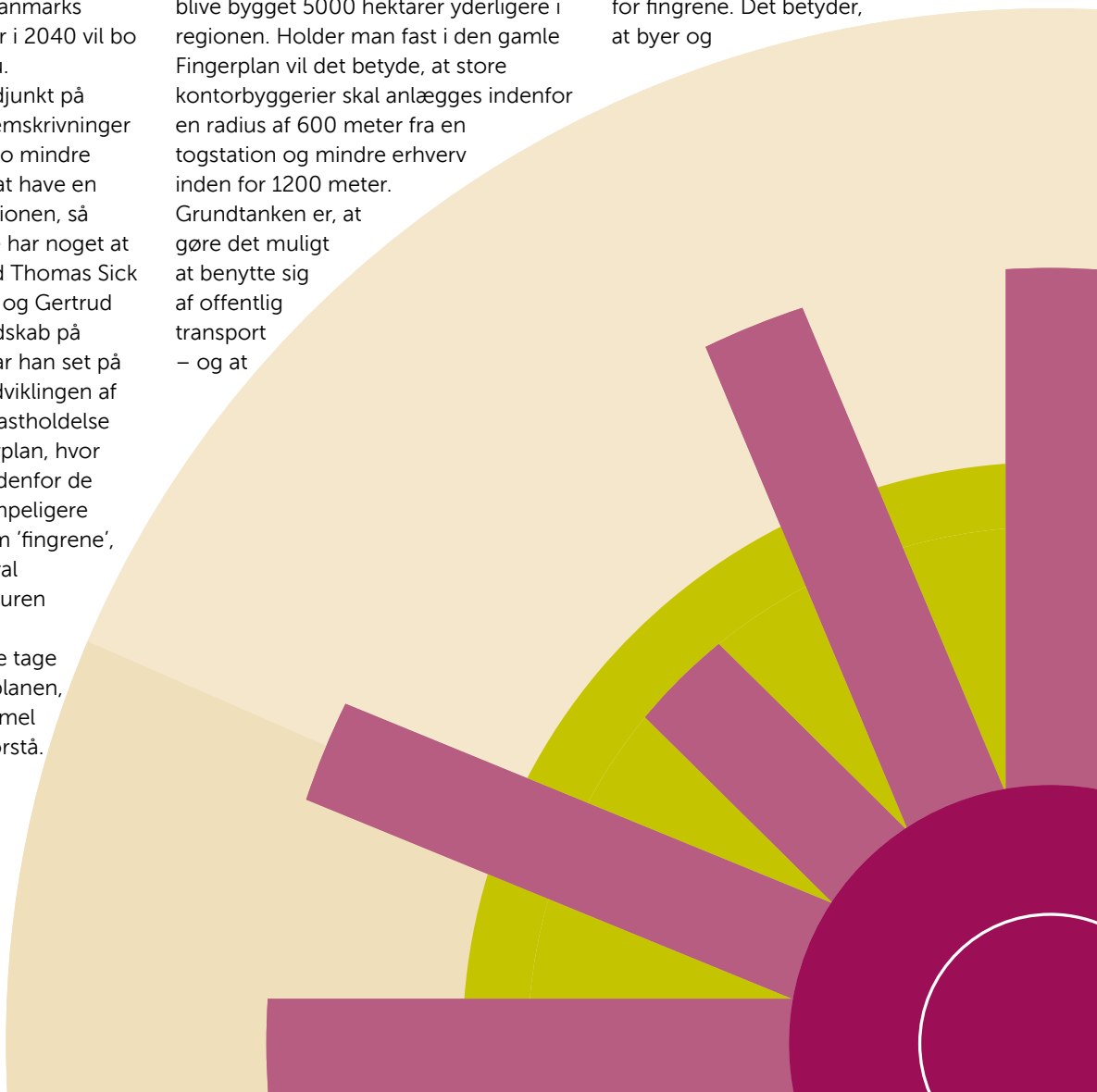
særlige ved den københavnske er, at den har retningslinjerne for byudviklingen siden 1947 og siden blev en officiel plan i 2007.

Det skal være stationsnært

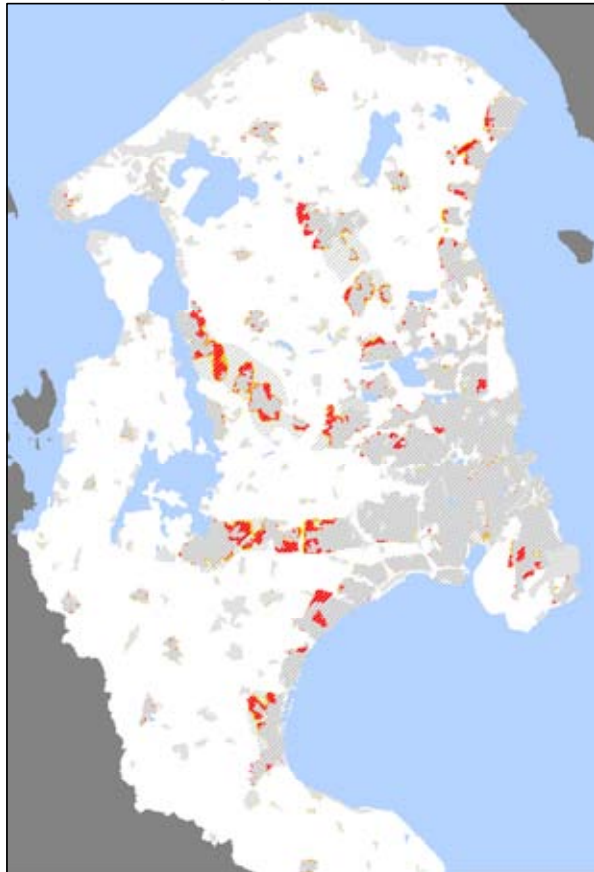
De tre scenarier går ud fra, at der vil blive bygget 5000 hektarer yderligere i regionen. Holder man fast i den gamle Fingerplan vil det betyde, at store kontorbyggerier skal anlægges indenfor en radius af 600 meter fra en togstation og mindre erhverv inden for 1200 meter.

Grundtanken er, at gøre det muligt at benytte sig af offentlig transport – og at

forhindre urban sprawl eller byspredning, som det hedder på dansk. "Det er et ret kompakt billede, der tegner sig, hvis man holder fast i Fingerplanen. Byvæksten er begrænset til 'fingrene' og ikke tilladt i de små landsbyer, der ligger mellem eller uden for fingrene. Det betyder, at byer og

Scenarie "Fingerplan"

Scenarie "Grønne kiler"

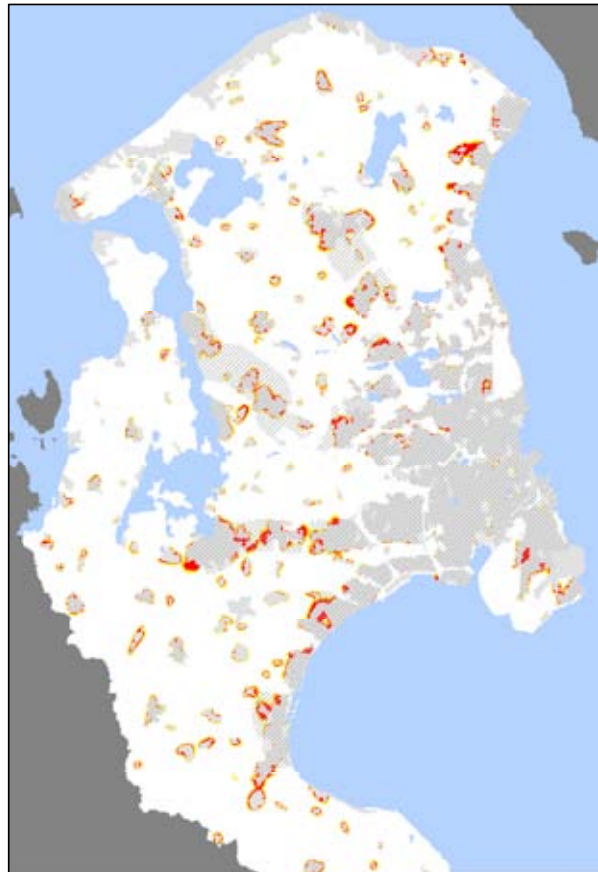

Illustration: Christian Fertner

Bebygget areal i 2006 | Byareal i Fingerplan 2007 | Sandsynlighed for byvækst 2006-2040 < 20 %

landsbyer her ikke vil opleve vækst. Til gengæld vil det eksisterende åbne land og den grønne struktur kunne fastholdes," siger Christian Fertner. Han mener, det er oplagt at udbygge 'Roskilde-fingeren' og 'Frederikssund-fingeren'. Der er banenettet allerede udbygget, og der er plads til flere stationer langs de to togstrækninger.

Liv til landsbyerne

De to andre mulige fremtidsscenarier er langt løsere. De minder om hinanden: Det andet scenarie beskriver en situation hvor kun de grønne kiler mellem S-togslinjerne holdes fri. Her er byudviklingen tilladt i landzonerne. I det tredje er det kun lovfæstede naturområder, der er beskyttet – det er de grønne kiler og kystområderne ikke. "De to scenarier giver langt større byspredning. De små landsbyer, der ligger mellem de store trafikårer, vil få noget vækst, men landzonerne vil blive mere fragmenterede, fordi der kommer bebyggelser mellem dem. Der er også risiko for, at det vil skabe mere trafik, fordi folk vil blive nødt til at tage bilen. I sidste ende kan det også gå udover miljøet," siger Christian Fertner. En løsere planlægning som ovenstående har et hovedproblem. Hvis

man først tillader byggeri i en landzone, vil flere bede om at kunne bygge i andre landzoner. Den udvikling vil blive sværere at styre.

"Det vil være svært at få al byudvikling til at være indenfor det eksisterende byareal. Man kan forestille sig, at der kommer en ny slags industri, som har brug for andre arealer end de eksisterende, gamle industriområder – dem vi kalder "brown fields". Udfordringen er at have en vis fleksibilitet i planlægningen og

lovgivningen, men også at fastholde i de bestående principper for at begrænse byvæksten og dermed risikoen for byspredning," siger Christian Fertner.

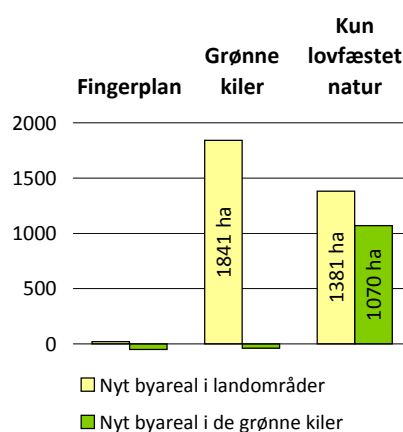
Redskab til diskussion

Scenarierne er tænkt som et oplæg til diskussion blandt forskere og planlæggere i regionens kommuner. "De tre planlægnings-scenarier er ikke nye. Kommuner og byplanlæggere har længe diskuteret, hvor stram en planlægningen skal være. Men med disse modeller kan man se de mulige konsekvenser af de forskellige planer," siger Christian Fertner og henviser til de figurer, de har udarbejdet.

Selv er Christian Fertner tilhænger af at fastholde de principper, som Fingerplanen udstikker. De nuværende byfingre har kapacitet til at blive bebygget med yderligere 10.000 hektar – halvdelen af det, de tre forskere har lavet deres beregninger ud fra.

"Fingerplanen har vist sig at være naturlig for Hovedstadsregionen. Det er derfor, den kunne bibeholdes så længe. Det kan godt være, den skal udvikles. Men den har bevist sit værd," siger Christian Fertner. ■

Byvækst udenfor "Håndfladen og fingrene" i Fingerplan 2007

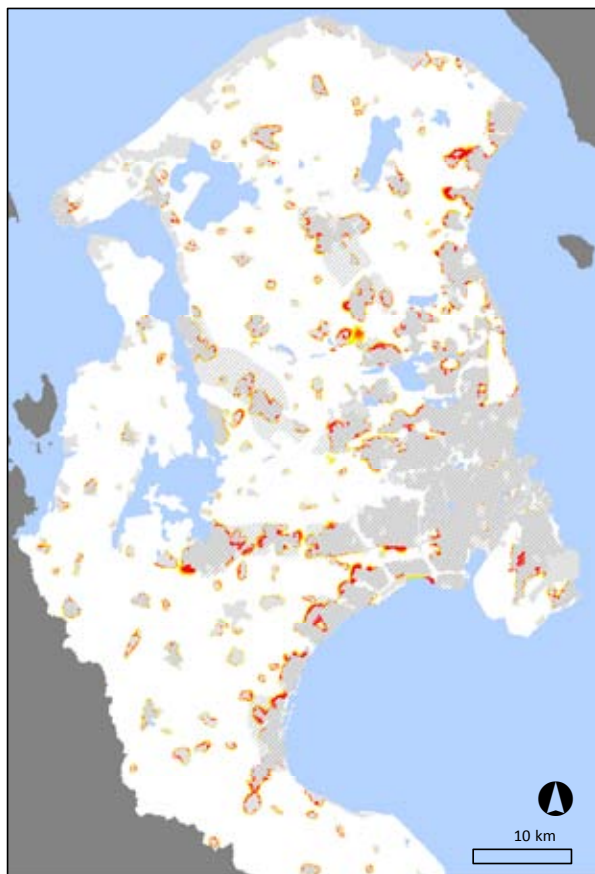

Figuren viser hvor mange ha nye byarealer der er mulighed for i de tre scenarier.

Illustration: Christian Fertner

Scenarie "Kun lovfæstet natur"

20 - 40 %
  40 - 60 %
  60 - 80 %
  > 80 %

Link til projektrapporten

Fertner C., Jørgensen G., Nielsen T.S.
2011. Land use scenarios for greater Copenhagen – Modelling the impact of the Fingerplan. Forest & Landscape Working Papers No. 59-2011, 50 sider. Kan hentes her: <http://tiny.cc/fingerplan2040>

PLANKALENDEREN

JANUAR

Detailhandelsplanlægning

8. januar - Aalborg - www.byplanlab.dk

Kommuneplanjura i teori og praksis

17. januar - Middelfart - www.ddl.org/efter-og-videreuddannelse

City in Between - Fra konkurrence til investering

24.-25. januar - Aalborg - www.aalborgkommune.dk/CIB-konference

Naviger i en politisk organisation

København - www.byplanlab.dk

FEBRUAR

Hvid er ikke en farve. Men en tilstand.

7. februar - Frederiksberg - www.sl.life.ku.dk

Medarbejdernes og brugernes rolle i innovationsprocesser

7. februar - Odense - ruc.dk/kia

Atmosfære og gråtone. Der er ok at lytte til den grå tone.

21. februar - Frederiksberg - www.sl.life.ku.dk

Planlægning og strategi

28. februar - www.byplanlab.dk

Plan og jura

www.byplanlab.dk

MARTS

Atom, dis og glans. Helium, brint og tid skaber liv.

7. marts - Frederiksberg - www.sl.life.ku.dk

Den programmerbare by. Byforskning uden grænser 2

7. marts - Aalborg - www.byplanlab.dk

Planlovsdage 2013

7. marts - Aalborg - www.dabyfo.dk

Planlovsdage 2013

6. marts - Middelfart - www.dabyfo.dk

Planlovsdage 2013

14. marts - København - www.dabyfo.dk

Planlægning, der betaler sig

www.byplanlab.dk

Det koster 1000 kr. om året at annoncere i kalenderen i Byplan Nyt.
Kontakt redaktionen for yderligere information.

DAC & CITIES

DANSK ARKITEKTUR CENTER

**bæredygtige
byer™**
En del af Dansk Arkitektur Center

HVORFOR SKAL BYEN VÆRE 'SMART'?

Bæredygtige Byer har været til 'Smart City Expo' i Barcelona - en af verdens største konferencer om 'Smart Cities', eller intelligente byer, som det også kaldes. De godt 3000 deltagere på konferencen kunne opleve alt fra intelligente skralde-spande, smarte elnet til online-platforme og app's skabt af borgere og byer i katastrofeområder, bl.a. i New York efter Sandy. Bæredygtige Byer talte med Brent Toderian, tidligere chefplanlægger i Vancouver, som mener, at flere urbanister, planlæggere og beslutningstagere skal blande sig i debatten om 'smart cities'.

I Danmark har flere byer fået øjnene op for 'smart city' tilgangen, bl.a. Aarhus, Vejle, Kalundborg, Albertslund, Bornholm og København. Temaet finder også i stigende grad plads på arrangementer hos bl.a. Byplanlaboratoriet og Dansk Arkitektur Center. Googler man 'smart cities' eller søger man efter det på Youtube, så finder man hurtigt præsentationsfilm fra store IT-virksomheder, der viser både ny hardware og software, som kan optimere byer i såvel økonomisk som i energimæssig forstand. Men inden man bliver

for fascineret af de nye muligheder, som især de store IT-virksomheder og teknologi-freaks præsenterer, er det vigtigt at politikere og borgere formulerer en vision for byen - og samtidig skal man huske på, at mere traditionel byplanlægning stadigvæk er helt afgørende, hvis man vil bygge en bæredygtig by.

TEKNOLOGIEN SKAL KOMME EFTER VISIONEN FOR BYEN!

"Det er hos os politikere, at de store spørgsmål skal stilles og besvares: 'Hvilken by ønsker vi?' Det er helt afgørende at definere en vision for byen - så må teknologien og alle IT-virksomhederne komme bagefter. For det er ikke de store IT-virksomheder - der kommer frem i disse år med alle mulige 'smart city solutions' - der skal have den store vision for, hvad vi vil med byerne. De vil sælge gadgets og netværk - hvilket er legitimt - men de skal holde op med at sælge os best-practices. En best-practice i Rio vil f.eks. slet ikke fungere i Barcelona. Derfor er det store spørgsmål på vores side af banen, for det er os sammen med borgerne, der skal definere, hvad byen skal være i fremtiden. Når den vision er på plads, så kan man som by gå til virksomhederne og få tingene til at matche, og så kan man samarbejde om løsningerne."

Antoni Vives, viceborgmester i Barcelona, oplæg på Smart Cities World Expo, november 2012.

INTERVIEW BRENT TODERIAN

Brent Toderian er tidligere chefplanlægger i Vancouver, nu indehaver af Toderian UrbanWorks, samt præsident for Council for Canadian Urbanism. Følg ham på Twitter @BrentToderian

BÆREDYGTIGE BYER: HVORDAN KAN DE NYE 'SMARTE TEKNOLOGIER' GØRE BYEN BÆREDYGTIG?

Brent Toderian: "De nye teknologier erstatter ikke byplanlægningen og f.eks. nødvendigheden af at skabe en tæt by. Der er stadigvæk grund til at arbejde med 'det fundamentale' i arkitektur og planlægning for at skabe en bæredygtig by. I dag har vi nye teknologier og rigtigt meget data til rådighed - og vi får konstant mere, ikke mindst real-time data, som vi bl.a. får fra mobiltelefoner. Kan vi finde ud af at høste den data på en god måde, samle og koordinere data, så er der absolut perspektiver i at gøre byer mere oplevelsesrige, trygge og energieffektive. Der er store perspektiver i at stille data til rådighed, så borgere, NGO'er og virksomheder selv kan begynde at bruge og skabe f.eks. nye app's der kan hjælpe medborgere med at færdes i og opleve byen på nye måder."

"Hvis byen f.eks. er spredt og ikke har offentlig transport, så hjælper de smarte teknologier ikke meget. Det handler om god gammeldags byplanlægning - helt fundamentalt. Derfor er jeg ret opmærksom på, at diskussionen om nye teknologier kan fjerne fokus fra de svære beslutninger om arealanvendelse, som er helt grundlæggende i at skabe og planlægge byer."

"De teknologier der efter min mening virkelig batter, er rimelig low-tech og knytter sig i høj grad til byens design og udformning. Det er jo f.eks. cykelstier separeret fra bilernes baner, kollektiv transport, passivbyggeri og fjernvarme. Og det er en viden om, at kompakte, blandede bydele er de mest energieffektive og måske bedste og sundeste at leve i. Sensorer og digitale intelligente løsninger kan være rigtigt godt, men det er flødeskum på kagen."

Se hele interviewet på dac.dk

VÆR MED
OG FIND OS PÅ

Facebook - Sustainable Cities
Twitter - SustainCity
LinkedIn - Sustainable Cities

Hør fremtiden gro!

Herning Kongrescenter, Danmark
den 15. - 16. januar 2013
www.plantekongres.dk

INSPIRATIONSMØDE OM BYMIDTE- OG DETAILHANDELSUDVIKLING

31. JANUAR 2013 KL. 16-18 HOS COWI I LYNGBY

Bymidtens detailhandel og caféliv er kernen i byens liv og identitet. I de seneste år har danske byer gjort mange forskellige erfaringer med placering af detailhandel, med parkering, adgangsforhold og andre faktorer. Alligevel taber bymidterne fortsat omsætning som følge af faldende forbrug, internethandel og øget konkurrence fra indkøbscentrene. Hvordan vendes udviklingen? Og hvilke nye værktøjer kan der tages i brug?

byrejsen.dk – Strategisk Byudvikling og COWI inviterer til fælles inspirationsmøde om bymidte- og detailhandelsudvikling:

- › Erfaringer fra danske byer – hvad virker, og hvordan kan man reagere på den øgede konkurrence?
- › City Sense – et digitalt redskab til kortlægning af byens liv og strømmene i bymidtens detailhandel

- › Udenlandske erfaringer med nye samarbejdsformer mellem kommunen og detailhandlen.

Efter oplæg og debat vil der være sandwich og et glas vin. Inspirationsmødet er gratis. Tilmelding senest 24. januar 2013 til: jhni@cowi.dk

Evt. spørgsmål: Kontakt Torsten Bo Jørgensen, byrejsen.dk – Strategisk Byudvikling (41604028) eller Anders Richelsen, COWI (56401427)

